

Ключевые слова: внешнее независимое оценивание, национальная система качества образования, тест, тестовое задание открытого типа, школьное историческое образование.

Sviatokum O. Open-ended questions as experience and perspective of the eit history test.

The article analyzes possibility and advisability of reintroduction of the open-ended questions into the External Independent Testing (EIT) history test. Based on the experience of the standardized testing performance in Poland and Russia the author concludes that introduction of the open-ended questions into the history test increases society's trust in the testing results and benefits the quality of school history education.

Keywords: External Independent Testing, national education quality system, test, open-ended question, school history education.

Сидоренко О. Л.
Харківський регіональний центр оцінювання якості освіти
(Харків, Україна)

СТВОРЕННЯ СИСТЕМИ МОНІТОРИНГУ ЯКОСТІ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: РЕГІОНАЛЬНИЙ ДОСВІД І ПЕРСПЕКТИВА

У статті розглянуто роль зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО) у сучасних процесах реформування освіти, його місце у Національній системі моніторингу якості освіти. Автор презентує регіональний досвід проведення освітнього моніторингу. На підставі аналізу світового досвіду створення національних систем моніторингу якості освіти запропоновано українську модель та окреслені шляхи її розбудови.

Ключові слова: державно-громадське управління освітою, зовнішнє незалежне оцінювання, якість освіти, моніторинг, національна система моніторингу якості освіти.

Одним із стратегічних напрямів розвитку української освіти визначено формування ефективної Національної системи моніторингу якості освіти, яка б охоплювала всі ланки: дошкільну; початкову, основну, старшу школу; вищі навчальні заклади. Важливим інструментом аналізу якості освіти повинно стати зовнішнє незалежне оцінювання (ЗНО), оскільки воно забезпечує об'єктивне вимірювання навчальних досягнень випускників загальноосвітніх навчальних закладів.

Слід зауважити, що навіть у перші роки проведення ЗНО соціологічне дослідження, здійснене в межах проекту “Гідна Україна”, засвідчило: загальнонаціональне впровадження ЗНО сприяло значному зниженню рівня корупції при вступі до ВНЗ і сприймається громадою як перспективний метод протидії корупції та підвищення якості знань випускників шкіл. У звіті, виданому за результатами дослідження, також відзначалося, що значна частина експертів, залучених до опитування, розглядають антикорупційну спрямованість як вторинну мету ЗНО. Більшість респондентів вбачають основні функції ЗНО у тому, щоб отримувати порівняльні дані про якість середньої освіти в Україні, а також забезпечувати рівні умови для випускників загальноосвітніх навчальних закладів щодо оцінювання рівня їхніх знань [7].

Роль ЗНО у створенні Національної системи моніторингу якості освіти суттєво посилює той факт, що управління освітою в Україні поступово формується як державно-громадське. За цих умов зовнішнє оцінювання має стати тим механізмом державно-громадської системи управління, що сприятиме розвитку й удосконаленню освітньої галузі, забезпеченню цілісності вітчизняної системи освіти, реалізації національних стандартів якості освіти тощо.

Питання впровадження моніторингових досліджень, у тому числі освітнього моніторингу як основного засобу визначення якості освіти, активно вивчали зарубіжні та

українські науковці: І. Анненкова, С. Бабинець, А. Вілохін, А. Ісаєва, В. Кальней, Т. Краснова, Н. Максимчук, Л. Мойсеєва, М. Поташник, Г. Сігеева, Дж. Уїлмс, С. Шишов та ін.

Т. Вакуленко, В. Горох, А. Забуліоніс, А. Милянник, С. Раков та ін. досліджували світовий досвід зовнішнього оцінювання та національні системи освітнього моніторингу різних країн.

Українські науковці Л. Гріневич, І. Лікарчук, О. Ляшенко, В. Темненков у своїх дослідженнях торкалися проблем, пов'язаних із запровадженням зовнішнього оцінювання у контексті створення національної системи моніторингу в нашій державі та забезпечення рівного доступу до якісної освіти.

Однак в жодному з досліджень не були чітко визначені місце і роль ЗНО в становленні Національної системи моніторингу якості освіти, не проаналізований досвід впровадження аналітичних даних про результати проведення ЗНО у роботу органів управління освітою різних рівнів.

Метою статті є спроба проаналізувати спроможність ЗНО здійснювати моніторинг якості освіти, спираючись на досвід роботи Харківського регіонального центру оцінювання якості освіти (ХРЦОЯО), а також розглянути перспективи розвитку зовнішнього оцінювання як складової Національної системи моніторингу якості освіти.

Якість освіти розглядається сучасними науковцями як збалансована відповідність процесу і результату освітньої діяльності цілям, потребам і соціальним нормам (стандартам) освіти, як сукупність властивостей і характеристик освітнього процесу або його результату, що надають їм здатність задовольняти освітні потреби всіх суб'єктів навчально-виховного процесу та споживачів освітніх послуг: учнів і студентів, їхніх батьків, викладачів, роботодавців, управлінців тощо, тобто держави і суспільства в цілому [3, с. 8].

Якість освіти безпосередньо залежить від рівня суспільних вимог (цілей, стандартів і норм), якості ресурсів (програм, кадрового потенціалу, контингенту учнів (студентів), матеріально-технічного забезпечення, фінансування тощо) та якості освітнього процесу (наукової та навчальної діяльності, управління, освітніх технологій) [6, с. 82].

Якість освіти у контексті окресленої у статті проблеми ми розглядаємо як *сукупність характеристик, що визначають відповідність системи освіти державним стандартам, соціальним та особистісним очікуванням.*

Моніторинг якості освіти дослідники, що вивчають цю проблему, розуміють як:

– “відповідні механізми контролю й відстеження якості освіти, постійне спостереження за навчально-виховним процесом з метою виявлення його відповідності бажаному результату” [2];

– складову управління якістю освіти [1];

– спеціальну систему “тривалого спостереження, котра дозволяє об'єктивно вимірювати якість освіти, оцінювати ... причини сучасних недоліків практичного застосування цієї системи й на підставі цього прогнозувати основні тенденції та динаміку розвитку освітньої галузі” [8, с. 6].

Узагальнення наведених підходів дає можливість визначити *національний моніторинг якості освіти як систему, що здійснює постійний збір, аналіз та обробку інформації про функціонування і взаємодію всіх ланок сфери освіти з метою забезпечення зворотного зв'язку й ефективного реагування управлінських структур та громадськості у реалізації принципу рівного доступу громадян до якісної освіти.* Зауважимо, що у такому контексті систему національного моніторингу якості освіти слід розглядати як необхідний інструмент створення і функціонування державно-громадської моделі управління освітою.

В Україні тільки формується Національна системи моніторингу якості освіти, тому отримання статистичних даних за результатами ЗНО має дуже велике значення. Офіційний статистичний звіт щорічно видається Українським центром оцінювання якості

освіти, проте за шість років проведення ЗНО дана інформація не стала об'єктом глибокого аналізу, джерелом висновків і рекомендацій для вдосконалення системи освіти і навчального процесу.

ХРЦОЯО проаналізував підсумки проведення ЗНО за п'ять років в областях, які відносяться до зони його обслуговування (Харківській, Сумській, Полтавській). Отримані результати обговорювалися на 22-х регіональних науково-практичних нарадах (жовтень – листопад 2012 року), учасниками яких стали 1750 управлінців (начальники районних (міських) відділів (управлінь) освітою, директори загальноосвітніх навчальних закладів) та керівників методичних служб районів (міст). Заходи проводилися за участі Департаментів науки і освіти Харківської та Полтавської обласних державних адміністрацій, а також Управління освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації. Під час проведення нарад аналізувалися результати ЗНО за 2008–2012 рр. з української мови та літератури; історії України, англійської мови; предметів природничо-математичного циклу. Представниками департаментів та управління освіти були надані результати квадрант-аналізу за підсумками державної підсумкової атестації 2011–2012 навчального року та ЗНО–2012.

За результатами проведення нарад були прийняті певні управлінські рішення. Крім цього, проведені наради значною мірою сприяли переконанню педагогічної спільноти у тому, що ЗНО має стати важливим інструментом аналізу якості освіти. Дослідження результатів ЗНО, які доводяться до громадськості, дозволяють виявити проблеми шкільної освіти та окреслити можливі шляхи їхнього подолання.

Певною мірою ефективність проведених заходів з огляду на їхній вплив на підвищення якості освіти в регіоні можна оцінити за результатами ЗНО–2013 [4; 5].

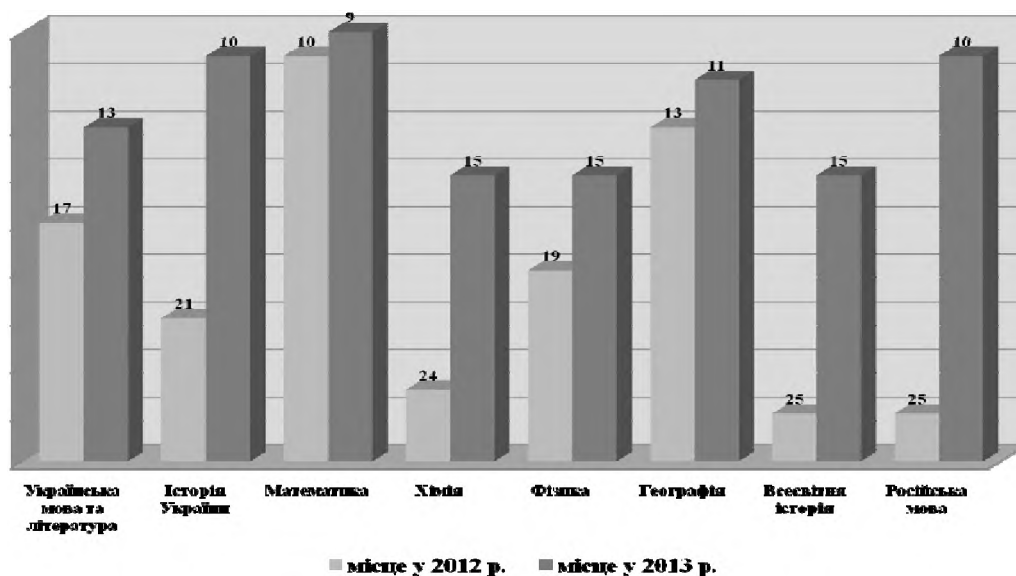

Рис. 1. Підвищення рейтингу Харківської області серед абітурієнтів України, які отримали менш ніж 124 бали за шкалою [100–200], по предметах

Діаграма, подана на рис. 1, демонструє підвищення рейтингу Харківської області у 2013 порівняно із попереднім роком серед абітурієнтів, які отримали менше ніж 124 бали за шкалою [100–200]. За результатами ЗНО з восьми із чотирнадцяти предметів тестування покращилися показники області на цьому відрізку шкали, що говорить про зниження в області відсотка абітурієнтів, які показали найнижчі результати.

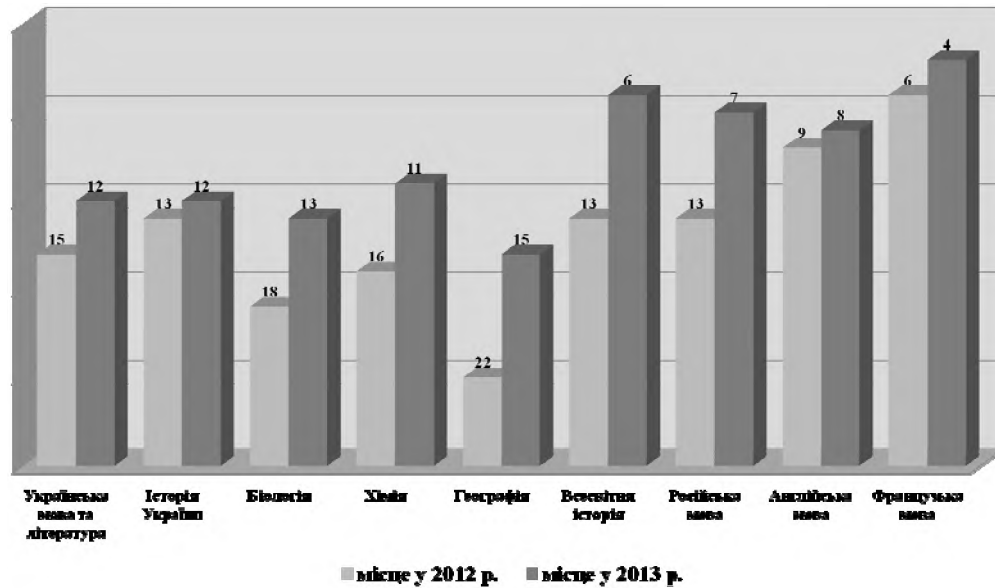

Рис. 2. Підвищення рейтингу Харківської області серед абітурієнтів України, які отримали більш ніж 180 балів за шкалою [100–200], по предметах

На рис. 2 подано динаміку результатів абітурієнтів Харківської області за два роки тестування на найвищому відрізку шкали [100–200]. У 2013 році рейтинговий результат Харківської області серед абітурієнтів України, які отримали більш ніж 180 балів, покращився по дев'яти предметах.

Наведений приклад засвідчує спроможність ЗНО забезпечувати навчальні заклади, установи управління освітою різних рівнів, політичні інституції країни, усіх зацікавлених осіб достовірною й повною інформацією для прийняття ефективних рішень у галузі освітньої політики. Отже, ЗНО має стати дієвим інструментом Національної системи моніторингу якості освіти. Перший крок до створення Національної системи моніторингу якості освіти у регіоні зроблено. Якими мають бути наступні кроки? Безумовно, територіальна підсистема має стати органічною складовою загальнодержавної моделі моніторингу якості освіти і забезпечити її ефективне функціонування. Якою має бути ця модель?

Появу національних систем моніторингу якості освіти слід віднести до 50-х років ХХ століття. З урахуванням освітніх і суспільних традицій кожної країни формуються різні моделі моніторингу. Принципова різниця між ними лежить у площині визначення рівнів моніторингу (окремий учень (студент), навчальний заклад, регіон, держава, континент, світовий рівень).

Друга відмінність між національними системами моніторингу якості освіти полягає у визначенні засад оцінювання, які можуть бути критеріальними (абсолютними) або відносними. За критеріального підходу оцінюється абсолютний рівень академічних досягнень учнів (студентів) на час проведення моніторингу. За відносного підходу визначається додана освітня вартість (ДОВ) – показник, який розраховується для кожного учня як відносний прогрес його успішності в порівнянні із середньою успішністю у популяції учнів, які мали однакову із ним успішність при попередньому вимірюванні навчальних досягнень. ДОВ використовується для розрахунку індексу індивідуального прогресу учня, класу, навчального закладу, району, області, вчителя тощо. Сучасним тенденціям у розвитку освіти відповідає саме такий підхід в оцінюванні: він використовується, зокрема, у Польщі та Великій Британії.

Дуже важливим у формуванні національної моделі моніторингу якості освіти є визначення засад його використання. За даним напрямом можна виокремити три підходи:

– інформаційний (громадянський), який передбачає розміщення результатів моніторингу у вільному доступі й використання їх, передусім, не владою, а батьками, громадою, представниками органів місцевого самоврядування тощо;

– заохочувальний, який передбачає заохочення (наприклад, у вигляді премій) тих, хто має найкращі показники за підсумками моніторингу;

– управлінський – виділення ресурсів у відповідності до продемонстрованих результатів і покарання тих, хто відстає.

Найближчою перспективою розвитку Національної системи моніторингу якості освіти в Україні має стати формування її підсистем: Національної системи моніторингу якості вищої освіти та Національної системи моніторингу якості загальної середньої освіти. Остання, у свою чергу, повинна мати ще три підсистеми – Національну систему моніторингу якості навчальних досягнень початкової школи; Національну систему моніторингу якості навчальних досягнень основної школи; Національну систему моніторингу якості навчальних досягнень старшої школи (рис. 3).

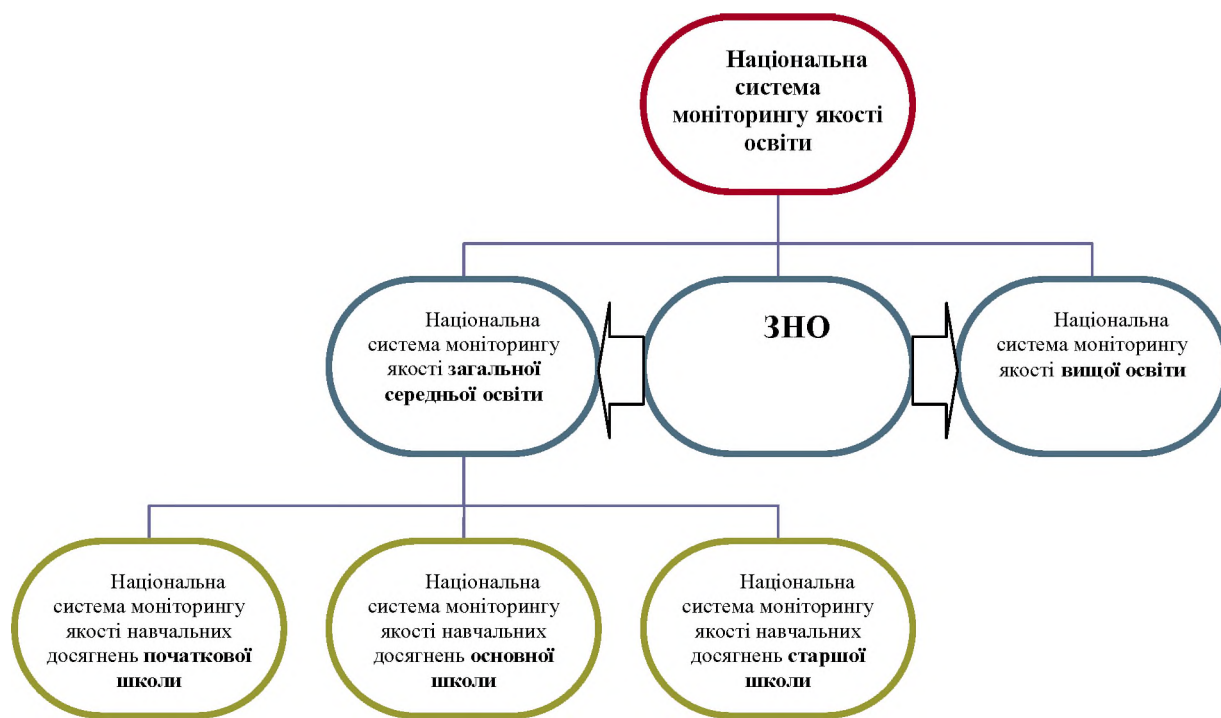

Рис. 3. Модель Національної системи моніторингу якості освіти

Ефективне функціонування даної системи забезпечать щонайменше два чинники: наявність трьох державних стандартів у галузі освіти на всіх її рівнях (умов освітньої діяльності; змісту освіти; навчальних досягнень і компетенцій) та наявність інструментарію для проведення моніторингу.

Усе наведене вище дозволяє зробити ряд **висновків і пропозицій щодо подальшого дослідження проблеми.**

Важливим інструментом аналізу якості освіти повинно стати ЗНО, оскільки воно забезпечує об'єктивне вимірювання навчальних досягнень випускників загальноосвітніх навчальних закладів.

Розробка аналітичного звіту за результатами ЗНО має стати стратегічним завданням

для Національної академії педагогічних наук України, Міністерства освіти науки і освіти України – інституцій, що визначають зміст і методологію, забезпечення ресурсами і управління системою освіти як замовники.

В умовах переходу від централізованої до державно-громадської системи управління освітою ЗНО має орієнтуватися на ставлення цільових груп і суспільства в цілому до своєї ролі. Отже, ЗНО має бути не тільки механізмом, а й об'єктом системи державно-громадського управління освітою.

Україна має брати активну участь у міжнародних порівняльних дослідженнях якості освіти (TIMSS, PIRLS, PISA, AHELO).

Адміністрування тестів національної системи моніторингу якості освіти має здійснюватися незалежною установою – Українським центром оцінювання якості освіти.

Використана література:

1. *Анненкова І.* Моніторинг якості освіти у ВНЗ [Електронний ресурс] / І. П. Анненкова. – Режим доступу : <http://e-learning.opu.edu.ua/stati/pedagog-ka-visho-shkoli/an-nkova-p-montoring-jakost-osv-ti-u-vnz.html>
2. *Бабинець С.* Педагогічний аналіз моніторингу якості освіти [Електронний ресурс] / С. Бабинець. – Режим доступу : <http://osvita.ua/school/theory/1378>
3. *Вікторов В.* Регулювання якості освіти як філософсько-освітня проблема : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філософських наук : спец. 09.00.10 “Філософія освіти” / В. Г. Вікторов. – К., 2006. – 30 с.
4. *Звіт про проведення зовнішнього незалежного оцінювання знань випускників загальноосвітніх навчальних закладів України в 2012 році [Електронний ресурс].* – 402 с. – Режим доступу : <http://testportal.gov.ua/reports/>.
5. *Звіт про проведення зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень осіб, які виявили бажання вступати до вищих навчальних закладів України в 2013 році [Електронний ресурс].* – 480 с. – Режим доступу : <http://testportal.gov.ua/reports/>.
6. *Кісіль М. В.* Оцінка якості вищої освіти [Електронний ресурс] / М. В. Кісіль // Вища освіта України. – 2005. – № 4 (14). – С. 82–87. – Режим доступу : <http://kisilmv.if.ua/publications/educqualityassessment.html>.
7. *Корупція в Україні: Загальнонаціональне дослідження стану корупції у сфері вищої освіти: Базове та повторне дослідження 2008 року [Електронний ресурс].* – Режим доступу : <http://www.pace.org.ua/content/view/155/1/lang.uk/>.
8. *Максимчук Н.* Моніторинг якості освіти як предмет наукового дослідження в державному управлінні [Електронний ресурс] / Максимчук Наталія Юріївна. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/tppd/2008-3/R_5/08mnyddu.pdf

Сидоренко А. Л. Создание системы мониторинга качества образования в Украине: региональный опыт и перспективы.

В статье рассмотрены роль внешнего независимого оценивания (ВНО) в современных процессах реформирования образования, его место в Национальной системе мониторинга качества образования. Автор презентует региональный опыт проведения образовательного мониторинга. На основе анализа мирового опыта создания национальных систем мониторинга качества образования предложена украинская модель и намечены пути её создания.

Ключевые слова: *государственно-общественное управление образованием, внешнее независимое оценивание, качество образования, мониторинг, национальная система мониторинга качества образования.*

Sydorenko O. Implementation of the System of Education Quality Monitoring in Ukraine: Regional Experience and Perspectives.

The article examines the role of External Independent Testing (EIT) in the contemporary processes of the education reform, its place in the National System of Education Quality Monitoring. The author presents regional experience of the education monitoring performance. Based in the analysis of global experience in the creation of national systems of education quality monitoring Ukrainian model together with the ways for its development are proposed.

Keywords: *public and civic education management, External Independent Testing, education quality, monitoring, national system of education quality monitoring.*